

Jure Gašparič*

Slovenski pravniki v političnem življenju stare Avstrije in prve Jugoslavije**

IZVLEČEK

Avtor v razpravi obravnava delež in vlogo pravnikov v slovenskem političnem življenju v času od preloma 19. v 20. stoletje do začetka druge svetovne vojne na Slovenskem. Najprej v primerjalnem okviru predstavi visok delež pravnikov med politiki, pri čemer je posebej pozoren na poslance in ministre, ilustrativno pa prikaže tudi delež pravnikov na ostalih področjih (med župani, oblastnimi odborniki, strankarskimi funkcionarji, bani). V nadaljevanju na tej podlagi izriše kolektivno biografijo pravnikov – politikov.

Ključne besede: pravniki, politika, habsburška monarhija, Kraljevina SHS/Jugoslavija

ABSTRACT

SLOVENIAN LAWYERS IN THE POLITICAL LIFE OF THE OLD AUSTRIA AND THE FIRST YUGOSLAVIA

In the following discussion, the author analyses the percentage and role of lawyers in the Slovenian political life from the end of the 19th century to the beginning of World War II in Slovenia. He initially provides a comparative presentation of the considerable percentage of lawyers among politicians while paying particular attention to the Members of Parliament and the Ministers and then illustrates his research with the percentage of lawyers in other

* Dr., višji znanstveni sodelavec, Inštitut za novejšo zgodovino, Kongresni trg 1, SI-1000 Ljubljana, jure.gasparic@inz.si

** Članek je nastal v okviru raziskovalnega programa P6-0281 *Idejnopolitični in kulturni pluralizem in monizem na Slovenskem v 20. stoletju*, ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

areas as well (among mayors, committee members, party officials, Bans, and so on). On these foundations, the author presents a collective biography of lawyer politicians in the continuation of the article.

Keywords: lawyers, politics, Habsburg Monarchy, Kingdom of SHS / Yugoslavia

Nekdanji kranjski deželni glavar Fran Šuklje, nekoč ponosni stanovalec enajst-sobnega deželnoglavarskega stanovanja v deželnem dvorcu na Kongresnem trgu, leta 1918 pa užaljeni politik, ki ga niso »pozvali v narodno vlado«, čeprav je bil, kot je sam zapisal, »po letih, znanju in izkušnosti naravnost pozvan na tako mesto«,¹ se je v svojih spominih na enem mestu mimogrede dotaknil vloge štajerskih odvetnikov v slovenski politiki 19. stoletja: »Istina je tudi, da so si slovenski odvetniki na Sp. Štajerskem pač stekli velike zasluge za narodno prebujenje, a obenem se niso mogli na laž postaviti oni, ki so trdili, da žene marsikaterega teh slovenskih odvetnikov poleg narodnega navdušenja še skrb za lastno pisarno. Tega nam niso očitali samo nasprotniki – nemškutarji – skoraj bi prav dal pisatelju Erjavcu, ki v svoji knjigi naravnost govori o 'advokatokraciji' na slovenskem Štajerskem!«²

Šuklje se je seveda skliceval na znamenito Zgodovino katoliškega gibanja na Slovenskem Frana Erjavca, kjer je avtor ob opisovanju razmer pri volitvah v štajerski deželni zbor jeseni leta 1902 zapisal: »Odkrito ali vsaj prikrito liberalni advokati v zadnjih letih namreč niso zagospodarili le skoro v vseh slovenskih narodnih zavodih in organizacijah na Štajerskem ter, odeti z narodnim plaščem, pri tem prav pridno bogateli, temveč so hoteli zase tudi skoro vse kandidature.«³

Če pogledamo imena tedanjih kandidatov⁴ in se nato ozremo še po najvidnejših predstavnikih slovenske štajerske politike,⁵ lahko Šukljetu vsaj v tistem delu izjave, ki poudarja vlogo odvetnikov, vsekakor pritrdimo. Med »borci za pravice slovenskega jezika na Štajerskem« najdemo v Celju Ivana Dečka, Vekoslava Kukovca in Josipa Serneca, v Mariboru Frana Rosino, na Ptujju Frana Jurtelo, v Ljutomeru filmarja Karla Grossmanna itd.⁶ Motivi, ki so odvetnike gnali v politiko, so gotovo bili različni in so kdaj pa kdaj vključevali tudi koristoljubje, toda zgolj teza o skrbi za pisarno ne more pojasniti razmeroma velikega deleža šolanih pravnikov v politiki. V ozadju in ospredju lahko najdemo še druge razloge, ki niso bili lastni le štajerskim in ostalim slovenskim pravnikom.

1 Franjo Šuklje, *Iz mojih spominov, II. del* (Ljubljana: Slovenska matica, 1995), 271.

2 Ibid., 80.

3 Fran Erjavec, *Zgodovina katoliškega gibanja na Slovenskem* (Ljubljana: Prosvetna zveza, 1928), 131.

4 O štajerskih kandidatih je takrat pisal ljubljanski Slovenec, ki je tudi skoval frazo »advokatokracija na Štajerskem«.
– »Advokatokracija na Štajerskem,« *Slovenec*, 3. 10. 1902.

5 Gl. biografije slovenskih odvetnikov v monografiji *Slavni slovenski pravdarji. Slovenski odvetniki v umetnosti, znanosti in politiki* (Ljubljana in Maribor: Odvetniška zbornica Slovenije in Umetniški kabinet Primož Premzl, 2018).

6 Prim. Filip Čuček, »Razmišljanja o demokraciji in avstrijski ustavni dobi in njeni recepciji na Slovenskem,« *Prispevki za novejšo zgodovino* 54, št. 2 (2014): 7–29.

Že Fran Skaberne, avtor prve sintetične črtice o vlogi odvetnikov v javnem življenju, se je leta 1936 retorično in romantično vprašal: »Ko je odvetnik po svojem poklicu navajen javno nastopati in govoriti, razpravljati o vseh mogočih predmetih, ročno odgovarjati na trenutno postavljena vprašanja, ko v izvrševanju svojega poklica ni nikomur odgovoren, in zato ni odvisen od nikogar, ali ni že zato v prvi vrsti pozvan, da se posveti politiki?« Poleg tega je odvetnik v trajnem stiku z oblastjo in lahko sproti opazuje »napake in pogoške v sodstvu in v upravi.«⁷ Skaberne ni zamenjal, da je bilo veliko ameriških in francoskih predsednikov odvetnikov, ravno tako vodilne osebnosti francoske revolucije. Vloga odvetnikov v politiki je bila v tistem času zaznavna povsod, med drugim v vseh zahodnih parlamentih, in obenem, kakor pravi Max Weber, ni bila »naključna«. Strankarska politika je namreč v prvi vrsti izvajanje interesov, učinkovita izpeljava neke stvari za zainteresirane pa je »obrt šolanega advokata«. On zna tudi »slabo« stvar tehnično »dobro« izpeljati.⁸

V angleškem parlamentu so bili odvetniki in drugi pravniki številni od 15. stol. naprej.⁹ V berlinskem Reichstagu so pred letom 1918 imeli vseskozi vsaj tretjinski delež, še v času weimarske republike je padel pod (še vedno relativno visokih) 20 odstotkov. Odstotek je sicer ves čas obstoja medvojnemu nemški republike usihal in z zadnjim prednacističnim Reichstgom leta 1933 dosegel dno. Pravnikov je bilo takrat manj kot 10 odstotkov. Nekateri raziskovalci povezujejo upadajoči delež pravnikov med poslanci s pogosto omenjano šibko nomotehnično kvaliteto zakonodaje weimarske republike (v tem pa spet iščejo enega od vzrokov za njeno notranjo krhkost).¹⁰

Tudi med poslanci dunajskega državnega zbora so bili odvetniki med najbolj zastopanimi poklicnimi profili; v prvi državnozborni sestavi iz leta 1861 so odvetniki z notarji predstavljali tretjo najmočnejšo skupino. Na prvem mestu so bili veleposestniki (29 odstotkov, kar je seveda temeljilo v tedanjem kurialnem volilnem sistemu), na drugem uradniki (nekaj nad 18 odstotkov), ki so le za malenkost prekašali juriste.¹¹ Od izobražencev so jim sledili predstavniki trgovine in industrije, profesorji in zdravniki. Visok delež so ohranili tudi kasneje, v prvi jugoslovanski državi, v povprečju so dosegali 15 odstotkov.¹² Poleg tega, da so opravljali poslansko funkcijo, pa so mnogi pravniki zasedali tudi ministrske funkcije, bili so dejavni v lokalni politiki, najdemo jih v vrstah visokega polpolitičnega uradništva, med bankskimi svetniki, deželnimi poslanci in odborniki, med člani oblastnih skupščin in odborov, okrajnih zastopov, med strankarskimi funkcionarji itd.

7 Fran Skaberne, *Slovenski advokati in javni notarji v književnosti, znanosti in politiki. Kulturnozgodovinska črtica* (Ljubljana: Društvo Pravniki, 1936), 4, 5.

8 Max Weber, »Politika kot poklic,« v: *Politika kot poklic* (Ljubljana: Krt, 1992), 36.

9 David Podmore, »Lawyers and Politics,« *British Journal of Law and Society* 4, No. 2 (1977): 155–85, pridobljeno 18. 9. 2018, <https://www.jstor.org/stable/1409673>.

10 Thomas Mergel, *Parlamentarische Kultur in der Weimarer Republik. Politische Kommunikation, symbolische Politik und Öffentlichkeit im Reichstag* (Düsseldorf: KGParl in Droste, 2002), 103.

11 Janez Cvirn, *Dunajski državni zbor in Slovenci (1848–1918)* (Celje: Zgodovinsko društvo Celje in Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2015), 98.

12 Jure Gašparič, *Izza parlamenta. Zakulisje jugoslovanske skupščine 1919–1941* (Ljubljana: Modrijan, 2015), 136–43.

Konkreten prerez kolektivnih biografij slovenskih poslancev¹³ v času od predzadnjega sklica dunajskega parlamenta leta 1907 do zadnjega sklica jugoslovanske skupščine leta 1938 pokaže sledeče:

Slovenski poslanci dunajskega parlamenta,
izvoljeni leta 1907 iz vrst pravnikov
.....

Prve volitve po uveljavitvi splošne in enake volilne pravice za moške so Slovencem prinesle 24 mandatov. Pravniki med njimi so bili:

Ivan Šusteršič, odvetnik
Josip Pogačnik, predsednik Narodne vlade, nedokončan študij prava v Gradcu
Fran Šuklje, študiral pravo in filozofijo, a opravil rigoroz iz zgodovine
Ignacij Žitnik, teolog, a je v Rimu doktoriral iz rimskega prava
Janko Hočevar, odvetniški koncipient na Dunaju
Ivo Benkovič, odvetnik
Josip Fon, sodnik
Miroslav Ploj, odvetniški kandidat, sekcijski svetnik finančnega ministrstva
Otokar Rybář, odvetniški koncipient, diplomat

Leta 1911 so bili izvoljeni naslednji pravniki:
.....

Ivan Šusteršič, odvetnik
Josip Pogačnik, nedokončan študij prava v Gradcu
Ivo Benkovič, odvetnik
Josip Fon, sodnik
Otokar Rybář, koncipient, diplomat
Gustav Gregorin, odvetnik
Vladimir Ravnihar, odvetnik
Ignacij Žitnik, teolog, a je v Rimu doktoriral iz rimskega prava

Po smrti Ignacija Žitnika je bil leta 1914 izvoljen še en pravnik – Lovro Pogačnik, tedaj s 34 leti najmlajši državni poslanec.

.....
13 Seznami so bili narejeni na podlagi temeljne literature: Cvirn, *Dunajski državni zbor in Slovenci (1848–1918)*, Bojan Balkovec, »Vsi na noge, vsi na plan, da bo zmaga čim sijajnejša.« *Volilna teorija in praksa v prvi jugoslovanski državi* (Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2011), pregleda časopisja in *Slovenskega biografskega leksikona* (<http://www.slovenska-biografija.si/>).

Slovenski poslanci Narodne skupščine
Kraljevine SHS/Jugoslavije iz vrst pravnikov
(ob imenu je navedena lista, na kateri je bil izvoljen, in leto izvolitve)

Franc Bajlec, advokat, Stojadinović 1938
 Rudolf Dobovišek, advokat, Maček 1935
 Riko Fux, mestni višji svetnik, Jevtić 1935
 Karel Gajšek, notar, Živković 1931, Jevtić 1935, Stojadinović 1938
 Andrej Gosar, minister, SLS 1920, 1925, 1927
 Jakob Hodžar, odvetniški koncipient, SLS 1925, 1927
 Ivan Jančič, državni tožilec, Jevtić 1935
 Jure Koce, tajnik zbornice za TOI, Jevtić 1935, Stojadinović 1938
 Milan Korun, odvetnik, Kristan 1920
 Albert Kramer, novinar, pravnik, minister, liberalci 1927, 1931
 Marko Kranjc, bogoslovec in pravnik, tajnik SLS, Stojadinović 1938
 Miha Krek, odvetnik, minister, Stojadinović 1938
 Franc Kremžar, študiral je pravo, a ni končal, urednik, SLS 1923, 1925, 1927
 Vekoslav Kukovec, odvetnik, minister, liberalci 1920
 Jože Lavrič, tajnik kmetijske zbornice, statistik, Stojadinović 1938
 Milan Lemež, odvetnik, komisar, Žorga 1920
 Ivan Lovrenčič, odvetnik, Jevtić 1935
 Ivan Mohorič, minister, Živković 1931, Jevtić 1935
 Anton Novačan, konzul, Jevtić 1935
 Anton Ogrizek, odvetnik, Stojadinović 1938
 Rasto Pustoslemšek, novinar z nedokončanim študijem prava, Živković 1931
 Vladimir Pušenjak, nadrevizor, SLS 1920, 1923, 1925, 1927 – izvoljen štirikrat!
 Josip Režek, odvetnik, Jevtić 1935
 Rudolf Smersu, pravni referent OUZD, Stojadinović 1938
 Miloš Stare, odvetnik, Stojadinović 1938
 Fran Šemrov, industrialec, Jevtić 1935
 Albin Šmajd, odvetnik, Stojadinović 1938
 Ivan Tavčar, odvetnik, župan, liberalci 1920
 Andrej Veble, odvetnik, Jevtić 1935
 Demetrij Veble, odvetnik, Stojadinović 1938
 Bogumil Vošnjak, diplomat, SKS 1920, Živković 1931
 Gregor Žerjav, minister, liberalci 1920, 1925, 1927

32 poslancev od skupno 129 slovenskih poslancev je bilo pravnikov, kar predstavlja 25-odstotni delež.

Slovenski ministri in ministrski predsednik pred letom 1941
(pravniki so obarvani črno)¹⁴

(ob imenu so navedeni resorji, ki jim je minister načeloval)

Ivan Žolger,¹⁵ minister rojak

Anton Korošec, predsednik vlade, podpredsednik vlade, obnova, promet, prosveta, kultura, notranje zadeve, šume in rude

Albert Kramer,¹⁶ kmetijstvo, konstituanta in izenačenje zakonov, trgovina in industrija, gradnje, brez portfelja

Josip Gostinčar, socialna politika

Anton Kristan, šume in rude

Ivan Roškar, kmetijstvo

Ivan Pucelj, kmetijstvo, brez portfelja, socialna politika

Vekoslav Kukovec,¹⁷ trgovina in industrija, obnova, socialna politika

Niko Županič, brez portfelja

Anton Sušnik, promet

Ivan Vesenjaj, agrarna reforma

Gregor Žerjav,¹⁸ šume in rude, pravosodje

Dušan Sernec, gradnje, šume in rude

Fran Kulovec, kmetijstvo, brez portfelja, gradnje

Andrej Gosar,¹⁹ socialna politika

Fran Novak,²⁰ socialna politika

Ivan Švegl,²¹ brez portfelja

Ivan Mohorič, trgovina in industrija

Drago Marušič,²² socialna politika

Miha Krek,²³ brez portfelja, gradnje, prosveta

Franc Snoj, brez portfelja

14 Seznam je bil narejen na podlagi podatkov, zbranih v: Karl Kaser, *Handbuch der Regierungen Südosteuropas (1833–1980)*, II. (Graz: Institut für Geschichte der Universität Graz, 1982), pregleda časopisja, ustreznih gesel v *Slovenskem biografskem leksikonu* in člankov v znanstveni in strokovni literaturi (včasih kateri izmed njih vsebuje le drobno biografsko notico, zato jih nisem posebej navajal). Ravno tako nisem navajal biografske literature o vseh omenjenih ministrih, napotilne opombe sem navedel le pri pravnikih.

15 Andrej Rahten, »Pravo in diplomacija: primer dr. Ivana Žolgerja,« v: *Challenges of Contemporary International Law and International Relations: Liber Amicorum in Honour of Ernest Petrič* (Nova Gorica: The European Faculty of Law, 2011), 343–59. Katja Škrubelj, *Ivan Žolger in Naredba*, 30. 10. 2018, <http://www.pf.uni-lj.si/media/govor.katja.skrubelj.ivan.zolger.in.naredba.30.10.2018.pdf>.

16 Jurij Perovšek, *O demokraciji in jugoslovanstvu: slovenski liberalizem v kraljevini SHS/Jugoslaviji* (Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2013), 179–254.

17 Vlasta Stavbar, *Politik Vekoslav Kukovec: politično delovanje do leta 1918* (Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2014).

18 Perovšek, *O demokraciji in jugoslovanstvu*, 151–78.

19 Jure Gašparič in Alenka Veber, ur., *Dr. Andrej Gosar (1887–1970)* (Celje: Celjska Mohorjeva družba, 2015).

20 Matevž Košir, »Fran Novak, 1877–1944,« v: *Slavni slovenski pravdarji*, 192, 193.

21 Andrej Rahten, *Med Kakanijo in Wilsonio: poklicne in politične preizkušnje Hansa Schwegla alias Ivana Švegla* (Celovec, Ljubljana in Dunaj: Mohorjeva založba, 2018).

22 Zdenko Čepič, »Drago Marušič, 1884–1964,« v: *Slavni slovenski pravdarji*, 216, 217.

23 Jure Gašparič, »Miha Krek, 1897–1969,« v: *Slavni slovenski pravdarji*, 248, 249.

Vseh slovenskih ministrov je bilo 21, med njimi je bilo deset pravnikov, v glavnem iz vrst liberalcev. Od teh je le eden sedel v dunajski vladi, vsi ostali v vladah prve jugoslovanske države. Razen zunanjega ministrstva in ministrstva vojske in mornarice, ki sta bili pridržani le za eno »konstitutivno jugoslovansko pleme«, so slovenski ministri zasedali vse pomembnejše resorje in tvorno oblikovali jugoslovansko politiko; skupno so sodelovali v 33 vladah od skupaj 41. Tudi to potrjuje tezo, da je Kraljevina SHS/Jugoslavija vsem pomanjkljivostim navkljub za slovenske politične skupine vseskozi predstavljala najprimernejše državno okrilje, kjer se je splačalo imeti političen vpliv.

Poverjeniki in predsednik Narodne vlade (pravniki so obarvani črno)²⁴

Josip Pogačnik, VLS (nedokončan študij prava v Gradcu)

Janko Brejc, VLS

Karel Verstovšek, VLS

Vladimir Remec, VLS

Andrej Kalan, VLS

Lovro Pogačnik, VLS

Anton Brecelj, VLS

Ivan Tavčar, JDS

Vladimir Ravnihar, JDS

Vekoslav Kukovec, JDS

Pavel Pestotnik, JDS

Karel Triller, JDS

Anton Kristan, JSDS

Sedem od 13 članov vlade je bilo pravnikov.

Predsedniki Deželne vlade za Slovenijo

Janko Brejc, VLS

Gregor Žerjav, JDS

Leonid Pitamic

Vilko Baltič, JDS

²⁴ Seznam temelji na podatkih: Jurij Perovšek, *Slovenska osamosvojitve v letu 1918* (Ljubljana: Modrijan, 1998) in Bojan Balkovec, *Prva slovenska vlada 1918–1921* (Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1992).

Pravniki na ostalih političnih položajih v prvi Jugoslaviji²⁵

Med pomembnejšimi slovenskimi župani najdemo odvetnike Ivana Tavčarja,²⁶ Jura Adlešiča²⁷ in Vladimirja Ravniharja,²⁸ ki so vodili Ljubljano. Prvi možje Maribora so bili odvetniki Alojzij Juvan,²⁹ Josip Leskovar in Franjo Lipold.³⁰ Dolgoletni župan Novega mesta je bil Josip Režek,³¹ prvi slovenski župan Celja je leta 1921 postal odvetnik Juro Hrašovec,³² za njim je mesto vodil Alojzij Goričan. Potem ko je bila prva Jugoslavija razdeljena na 33 upravno-teritorialnih enot, imenovanih oblasti, je kot Veliki župan na čelo Ljubljanske oblasti stopil pravnik Vilko Baltič, na čelo Mariborske oblasti pa spet pravnik in nekdanji poslanec Miroslav Ploj. Med leti 1927–1929, ko je SLS dosegla, da so bile po vstopu v koalicijo s srbsko radikalno stranko pomembno razširjene pristojnosti oblastnih samouprav, s čimer so bili ustvarjeni pogoji za bolj skladen in avtonomen razvoj slovenskega ozemlja, je odvetnik in bivši mariborski župan Josip Leskovar prevzel vodenje voljene oblastne skupščine in oblastnega odbora (izvršnega organa) v mariborski oblasti. Člana oblastnega odbora sta tedaj bila tudi Andrej Veble in Marko Kranjc. V Ljubljanski oblasti je lokalnemu parlamentu (oblastni skupščini) in vladi (odboru) načeloval Marko Natlačen, med odborniki sta bila pravnik Juro Adlešič in Anton Milavec. V tistem obdobju sta bila velika župana spet pravnik – sodnik Fran Schaubach v Mariboru in Fran Vodopivec v Ljubljani (mož, ki je prej, leta 1924, bil Veliki župan v Mariboru, nato pa honorarni profesor za upravno pravo na Pravni fakulteti).³³

Po razveljavitvi vidovdanske ustave in teritorialni reorganizaciji države leta 1929 so se na položaju bana novooblikovane Dravske banovine³⁴ zvrstili štirje politiki, trije med njimi so bili pravniki – Marko Natlačen,³⁵ Drago Marušič in Dinko Puc.³⁶ Pravnik ni bil le priznani strokovnjak za elektrifikacijo (in sin znanega štajerskega odvetnika Janka Serneca) Dušan Serneck.

25 Prikaz deleža in vloge pravnikov v deželnih zborih in odborih v avstrijski ustavni dobi je v tej številki *Prispevkov za novejšo zgodovino* objavil Filip Čuček.

26 Jurij Perovšek, »Idejni, družbeni in narodnopolitični nazori Ivana Tavčarja po ustanovitvi jugoslovanske demokratske stranke leta 1918,« v: *Melikov zbornik: Slovenci v zgodovini in njihovi srednjeevropski sosedje* (Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2001), 885–901. *Tavčarjev zbornik* (Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2015).

27 Mateja Jeraj, »Juro Adlešič, 1884–1968,« v: *Slavni slovenski pravdarji*, 210, 211.

28 Mateja Jeraj, »Vladimir Ravnihar, 1871–1954,« v: *Slavni slovenski pravdarji*, 181–83.

29 Maksimiljan Fras, *Mariborski župan dr. Alojzij Juvan in njegov čas* (Maribor: EPOS, Društvo Gledališče Kolenc, 2013).

30 Jure Gašparič, »Josip Leskovar, 1875–1965,« v: *Slavni slovenski pravdarji*, 184–85. »Franjo Lipold, 1885–1870,« v: *Slavni slovenski pravdarji*, 218, 219.

31 Jure Gašparič, »Josip Režek, 1883–1966,« v: *Slavni slovenski pravdarji*, 208, 209.

32 Filip Čuček, »Juro Hrašovec, 1858–1957,« v: *Slavni slovenski pravdarji*, 158.

33 Miroslav Stiplovšek, *Slovenski parlamentarizem 1927–1929. Avtonomistična prizadevanja skupščin ljubljanske in mariborske oblasti za ekonomsko-socialni in prosvetno-kulturni razvoj Slovenije ter za udejanjenje parlamentarizma* (Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 2000), 123–41.

34 Miroslav Stiplovšek, *Banski svet Dravske banovine 1930–1935. Prizadevanja banskega sveta za omilitev gospodarsko-socialne krize in razvoj prosvetno-kulturnih dejavnosti v Sloveniji ter za razširitev samoupravnih in upravnih pristojnosti banovine* (Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 2006).

35 *Marko Natlačen (1886–1942): v zgodovinskem dogajanju* (Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2012).

36 Mateja Jeraj, »Dinko (Dominik) Puc,« v: *Slavni slovenski pravdarji*, 202, 203.

Z navedenimi primeri kvantitativni prerez zastopanosti slovenskih pravnikov v lokalni politiki pred drugo svetovno vojno nikakor ni izčrpan,³⁷ je pa zadosti ilustrativen in hkrati izzivalen. Po eni strani daje slutiti, kolikšna je bila vloga pravnikov v različnih političnih telesih na slovenskem ozemlju, po drugi pa nam sam po sebi predstavlja spodbudo za nadaljnje raziskovalno delo. Podrobna poklicna, karierna in socialna analiza slovenske politične elite v kvantitativnem in kvalitativnem smislu doslej še ni bila opravljena.

Kaj nam pove kolektivna biografija slovenskih pravnikov, dejavnih v politiki v prvi polovici 20. stoletja?

Največ pravnikov je bilo odvetnikov, sčasoma so se jim pridružili še drugi pravniški profili (gospodarstveniki, uradniki), a so ostajali v krepki manjšini. Med vsemi možni, žensk seveda med njimi ni bilo, je bilo največ pristašev dveh tradicionalnih idejnopolitičnih taborov – liberalnega in katoliškega. To je razumljivo, saj sta bila prva tabora skupaj politično najmočnejša. Delež liberalnih in katoliških pravnikov med poslanci se ni bistveno razlikoval, a opazimo lahko, da je na Dunaju in v Beogradu sedelo več »klerikalcev« (v prvi Jugoslaviji, kjer je bila masa poslancev večja, je bil delež skoraj izravan). Docela drugačno je bilo razmerje med člani vlade. Med slovenskimi ministri v Beogradu sta bila le dva pravnik pristaša SLS (Gosar in Krek), med člani Narodne vlade so bili pravniki trije člani VLS in vsi štirje liberalci.

Sklepamo lahko, da je med liberalci odločujočo vlogo še naprej imela pravniška (ali zelo konkretno odvetniška) poklicna skupina. Njihova teža v katoliški stranki je seveda bila manjša, čeprav je bilo tudi znotraj SLS dejavnih nekaj zelo etabliranih pravnikov, ki so bodisi s svojim političnim konceptom (Andrej Gosar)³⁸ bodisi z organizacijskimi sposobnostmi (Marko Natlačen, Miha Krek) zaznamovali politiko tistega časa.

Pravniki so bili povrhu vsega na čelu liberalne in katoliške stranke. V liberalni stranki so ves čas predstavljali vodstvo (Ivan Tavčar, Gregor Žerjav, Albert Kramer),³⁹ v SLS pa so bili bolj opazni kot operativci in izvršni delavci v politiki. Stranko so pred in po odvetniku Šusteršiču vodili duhovniki – Karel Klun, Anton Korošec in po njegovi smrti decembra 1940 Fran Kulovec (do aprila 1941). V času diktature kralja Aleksandra, ko se je SLS po lastnih besedah zaradi prepovedi umaknila v katakombe, je stranko vodilo tajno vodstvo, imenovano štirinajsterica. V njem je bilo

37 Podrobno analizo o deležu in vlogi pravnikov v ljubljanski in mariborski oblastni skupščini (1927–1929) ter v banskem svetu Dravske banovine (1930–1941) je v tej številki *Prispevkov za novejšo zgodovino* objavil Miroslav Stiplovšek.

38 Gosar je razvil izvorno solidaristično (samoupravno) teorijo nove družbene ureditve, ki je odklanjala skrajno leve in skrajno desne odgovore na aktualne družbenopolitične probleme tridesetih let. Svojo celovito teorijo je predstavil v monografiji *Za nov družabni red* (prvi del je izšel leta 1933, drugi 1935). – Gl. Gašparič in Veber, ur., *Dr. Andrej Gosar (1887–1970)*.

39 Jurij Perovšek, »Organizacijsko-politična slika liberalnega tabora v letih 1891–1941,« *Prispevki za novejšo zgodovino* 57, št. 1 (2017): 49–83.

pet pravnikov – Miha Krek, Josip Leskovar, Marko Natlačén, Marko Kranjc in Juro Adlešič.⁴⁰

Ob obeh osrednjih političnih taborih najdemo pravnike tudi v vrstah komunistov (odvetnik Milan Lemež), slovenskih socialistov (Milan Korun; kasneje je postal pristaš Milana Stojadinovića), med predstavniki Kmečko-delavskega gibanja v tridesetih letih (pisec operet Rudolf Dobovišek), nekdanjimi republikanci (literat in diplomat Anton Novačan) itn. Penetracija pravnikov v slovensko politično življenje je bila vsestranska in vsestrankarska.

Mnogi pravniki so najprej skovali tesne poklicne stike in jih nato prenesli še v politično sfero. Andrej Veble je bil koncipient pri Ivu Benkoviču, Alojzij Juvan pri Josipu Leskovarju itd.

Politično dejavni pravniki so v glavnem študirali na standardnih destinacijah, kjer je bilo tedaj mogoče končati študij prava – na Dunaju, v Gradcu, v Pragi in po nastanku prve Jugoslavije tudi v Ljubljani. Iz razumljivih razlogov v Zagrebu pred letom 1918 niso študirali, saj je bila tamkajšnja univerza v drugi državni polovici.⁴¹

Njihov delež med študirajočimi je bil vselej visok; v drugi polovici 19. stoletja je bilo več kot bodočih pravnikov le teologov, kar pa ni nič nenavadnega, saj je bil študij bogoslovja najcenejši. V zadnjih dveh desetletjih 19. stoletja je bilo študentov prava približno sto na leto, v začetku 20. stoletja pa je njihov delež strmo narasel. Postali so najštevilnejša skupina slovenskih študentov; v rekordnem letu 1910 jih je bilo za skoraj 45 odstotkov.⁴² Takrat je bilo v celi Avstriji vseh študentov prava za eno tretjino, a zgovoren je podatek, da je na vseh osmih avstrijskih pravnih fakultetah študiralo toliko študentov kot na vseh 21 pravnih fakultetah nemškega rajha. Avstriji so se po besedah Ernsta Bruckmüllerja nenačrtovano zgodile »masovne univerze«.⁴³ Veliko število in velik delež študentov prava pa seveda dodatno pojasnjujeta močno zastopanost pravnikov v javnem življenju.⁴⁴

Med študijsko potjo posameznika in njegovo nadaljnjo politično kariero ni videti nikakršne korelacije. Povsem drugače kot v ZDA, kjer so raziskovalci za obdobje med obema vojnama ugotovili nekaj zanimiv povezav. Devet od desetih pravnikov, ki so bili člani zakonodajnih teles zveznih držav, je končalo študij v sami državi; skoraj nihče ni imel diplome s Harvarda ali Yala. Ravno tako so v državi končali tisto fakulteto (če je bilo teh več), ki je veljala za slabšo in bolj lokalno orientirano. Tudi v ZDA so sicer

40 Jure Gašparič, »Slovenska ljudska stranka in njena organizacija (1890–1941)«, *Prispevki za novejšo zgodovino* 57, št. 1 (2017): 25–48.

41 Študij prava v Zagrebu je bil smiseln le za avstrijske študente iz Istre in Dalmacije, ki so lahko od leta 1904 dalje pred posebno avstrijsko državno komisijo opravljali dodatne izpite. – Vasilij Melik in Peter Vodopivec, »Slovenski izobraženci in avstrijske šole 1848–1918«, *Zgodovinski časopis* 40, št. 3 (1986): 274.

42 Vodopivec in Melik, »Slovenski izobraženci in avstrijske šole 1848–1918«, 272, 273. Prim. Alojz Cindrič, *Študenti s Kranjske na dunajski univerzi 1848–1918* (Ljubljana: Univerza v Ljubljani, 2009).

43 Ernst Bruckmüller, »Der Zugang zu der Hochschulstudien im alten Österreich«, v: *The Role of Education and Universities in Modernization Process in Central and South-Eastern European Countries in 19th and 20th Century* (Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2011), 137.

44 O dostopnosti univerzitetnega šolanja in formiranju izobraženstva gl. Gary Cohen, *Education and Middle-Class Society in Imperial Austria 1848–1918* (West Lafayette: Purdue University Press, 1996).

pravniki predstavljali eno najštevilčnejših poklicnih skupin v politiki, a to očitno niso bili tisti z najboljšo pravno izobrazbo.⁴⁵

Skrb za pisarno in politično ustreznost

Pri presojanju motivov, ki so vodili pravnike k vstopu v politično življenje, lahko vseskozi, v vsem obravnavanem obdobju, opazimo pojavljanje istega razloga, ki je vznemirjal že Frana Erjavca – skrbi za materialni blagor. To seveda ni ne nenavadno ne izjemno. Dilemo, ali nekdo živi za politiko ali od politike, je opredelil že Max Weber in velja še danes.

V Mariboru se je po nastanku Jugoslavije odvetnik in politik Alojzij Juvan povzpел med najpremožnejše meščane. Pisarno je odprl leta 1920, pred tem je bil pripravnik v pisarni Josipa Leskovarja. Leta 1924 je postal mariborski mestni svetnik, njegov nekdanji šef Leskovar pa je v tistem času zasedal položaj mariborskega župana. Juvan je prevzel zastopanje mestne občine in številnih ter gospodarsko močnih tekstilnih tovarn. Obenem je bil član mnogih upravnih svetov; Mestne hranilnice, Spodnještajerske ljudske posojilnice, tovarne Kristal itd. Leta 1928 je nato postal župan.⁴⁶

Politično delo se je splašalo tudi poverjeniku Narodne vlade Vladimirju Ravniharju, kar je pri njegovih kolegih vzbujalo nemalo zavisti. Nekdanji ministrski svetnik dunajskega pravosodnega ministrstva dr. Janko Babnik (in kasnejši predsednik Višjega deželnega sodišča v Ljubljani), tudi eden zaslužnih mož pri nastajanju Pravne fakultete, je tako sodniku, višjemu deželnemu sodnemu svetniku in pisatelju Franu Milčinskemu, 3. novembra 1919 dejal, kako odvetniki »zavidajo dr. Ravniharju klientelo, ki si jo dobiva mogoče vsled svojega ugleda kot poverjenik: južna železnica, Kranjska hranilnica. Zato so prišli na nespojljivost poverjeništvu z odvetništvom in žele za poverjenika zanesljivega JDS moža, odvetnika, ki bi hotel opustiti pisarno.«⁴⁷ Južna železnica in Kranjska hranilnica sta bili tedaj izjemno močni in pomembni podjetji in sta razumljivo vznemirjali, a pri Babnikovem sporočilu je še posebej zanimivo to, da so kolegi odvetniki predlagali rešitev zagate – nezdržljivost funkcij, pri čemer pa bi novi poverjenik ravno tako bil odvetnik. Kljub zavisti so cehovsko solidarno na položaju poverjenika še naprej videli svojega poklicnega kolega in liberalca. Ravnihar je nenavadno dolgo vztrajal pri političnem delu, saj je v svojih memoarih zapisal: »Politisch Lied ein garstig Lied.«⁴⁸

V istem času, ko je tovariše odvetnike zmotila Ravniharjeva klientela, lahko naletimo še na en primer cehovske (ne)solidarnosti in pravniškega presojanja skozi politične vatle. Ta je drugačen, a obenem precej podoben, zadeva pa »nekronanega

45 David Gold, »Lawyers in Politics: An Empirical Exploration of Biographical Data on State Legislators,« *The Pacific Sociological Review* 4, št. 2 (1961): 84–86, <http://www.jstor.org/stable/1388677>.

46 Fras, *Mariborski župan dr. Alojzij Juvan in njegov čas*.

47 Fran Milčinski, *Dnevnik 1914–1920*, ur. Goran Schmidt (Ljubljana: Slovenska matica, 2000), 436.

48 Vladimir Ravnihar, *Mojega življenja pot. Spomini dr. Vladimirja Ravniharja* (Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete, 1997), 256.

vojvodo kranjskega« Ivana Šusteršiča. Šusteršič (ali Šušteršič, do leta 1918 se je sam v glavnem podpisoval brez druge strešice, nato pa z njo) je eden tistih redkih slovenskih politikov, ki se jim je zgodovino pisje doslej zares temeljito posvečalo (političnih biografij sicer na Slovenskem ni ravno veliko),⁴⁹ ne nazadnje pa mož sodi med najvidnejše slovenske politike s preloma stoletij, zato si njegov primer zasluži podrobnejšo predstavitev.

Kot dolgoletni prvi politik katoliške stranke je Šusteršič zasedal mnoge politične funkcije. Leta 1896 je bil prvič izvoljen za poslanca v dunajski državni zbor, a je mandat leta 1898 odložil in se posvetil delu pri organizaciji stranke. Poslanec je vnovič postal leta 1900 in položaj ohranil vse do konca habsburške monarhije. Vzporedno s tem je bil tudi deželnozborni poslanec v kranjskem deželnem zboru v Ljubljani med letoma 1901 in 1918. Leta 1912 je bil imenovan na ugleden položaj kranjskega deželnega glavarja in na njem ostal do zadnjih dni oktobra 1918, ko se je zgradba šeststoletne habsburške monarhije podrla. Šusteršič je bil mojster parlamentarne taktike in na parketu dunajskega Reichsrata je res dosegel nemalo uspehov. Med prvo svetovno vojno se je s stranko vse bolj razhajal in naposled dokončno sprl.

Leta 1918 se je zaradi groženj s smrtjo umaknil na Dunaj in nato naprej v Švico, Italijo in Tirolsko. Postal je »prvi slovenski politični begunec«. Kasneje je sicer prisegel novi jugoslovanski državi, vendar so mu vse do konca njegovih dni očitali avstrijantstvo. V Ljubljano se je vrnil konec leta 1922.

Že pred prihodom domov je Šusteršič Ljubljansko odvetniško zbornico zaprosil za ponoven vpis v imenik odvetnikov. Epizoda, ki je sledila, je bila po svoje postranska v njegovi politični biografiji, a nam vendarle veliko pove o Zeitgeistu tiste dobe in ravnanju kolegov odvetnikov. Po prejemu prošnje je odbor Odvetniške zbornice pooblastil podpredsednika Janka Žirovnika, naj glede tega opravi potrebne poizvedbe in poroča. Podpredsednik je poizvedoval en mesec, sestavil šest ugotovitev in iz njih izpeljal sklep, čigar vsebino avtor biografije o Ivanu Šusteršiču Janko Pleterski upravičeno imenuje »moralnopolitično«, ne »juristično«: »Dr. Šusteršič je v naši državi kot odvetnik nemogoč. Manjka mu zlasti brezpogojno zaupanje vseh krogov in s tem tudi oni ugled, ki ga mora imeti vsak pripadnik odvetniškega stanu, če hoče biti v stanu, vršiti svoj poklic. Vpis dr. Ivan Šusteršič-a v imenik odvetnikov bi utegnil kvariti ugled celega stanu, radi pomanjkanja potrebne poverljivosti.«⁵⁰ Šusteršič je na očitke prepričljivo odgovoril, a ga odbor ni uslišal. Njegovo prošnjo so zavrnili.

Pritožil se je, znova ponovil svoje argumente in jih sklenil z ostrim podukom: »Vsa dejstva, ki se navajajo in v kolikor niso fiktivna, leže 8 do 12 let nazaj. V tem času zastarajo celo hudodelstva. Menim, da nikakor ne gre, relevirati čez toliko let očitanja, ki so vendarle političnega značaja in izvajati iz njih tako usodepolne posledice, ki se niso relevirale v času in razmerah, v katerih so se rodile. Bil sem četrto stoletja član te

49 Janko Pleterski, *Dr. Ivan Šusteršič 1863–1925. Pot prvaka slovenskega političnega katolicizma* (Ljubljana: ZRC SAZU, Založba ZRC, 1998). Andrej Rahten, *Ivan Šusteršič: der ungekrönte Herzog von Krain: die slowenische katholische Bewegung zwischen trialistischem Reformkonzept und jugoslawischer Staatsidee* (Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2012).

50 Pleterski, *Dr. Ivan Šusteršič 1863–1925*, 471.

zbornice, neoporečen odvetnik v Ljubljani. Bil sem vedno vesten in pošten. V celi dobi me ni zadela niti najmanjša disciplinarna kazen. Ker sem bil do prevrata zvest prejšnji dinastiji, sem moral prenašati breme emigracije in pet let nisem mogel izvrševati svojega poklica. Kaznovan sem bil hudo, ne da bi bil subjektivno kaj zakrivil. Sedaj, ko sem se z dovoljenjem vlade naše osvobodjene domovine vrnil domu, naj mi domovina ne odreka najprimitivnejšega prava: služiti v domovini kruh in izvrševati svoj poklic. Zavest imam, da sem bil skozi vsa leta mojega odvetništva tudi dober kolega in pričakujem, da bodem tak tudi v zadnji dobi mojega življenja.«⁵¹ O pritožbi je odločal izredni občni zbor Odvetniške zbornice in pritožbi naposled ugodil.

* * *

Pravniki so glede na svoj kvantitativni delež in glede na težo funkcij, ki so jih opravljali, nedvomno predstavljali eno najpomembnejših poklicnih skupin v politiki v času do druge svetovne vojne.⁵² V marsikaterem pogledu so oblikovali družbo in državo, po politični teži jim morejo konkurirati le duhovniki (sploh če odločujoče obtežimo veljavo Antona Korošca) in posestniki. Ti so bili eden prevladujočih tipov slovenskega politika pred drugo svetovno vojno; edina poslanca, ki sta bila na sedmih volitvah v prvi Jugoslaviji petkrat izvoljena, sta bila posestnik Janez Brodar iz SLS in prvak SKS posestnik Ivan Pucelj.⁵³

Viri in literatura

- Balkovec, Bojan. »Vsi na noge, vsi na plan, da bo zmaga čim sijajnejša.« *Volilna teorija in praksa v prvi jugoslovanski državi*. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2011.
- Balkovec, Bojan. *Prva slovenska vlada 1918–1921*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1992.
- Bruckmüller, Ernst. »Der Zugang zu der Hochschulstudien im alten Österreich.« V: *The Role of Education and Universities in Modernization Process in Central and South-Eastern European Countries in 19th and 20th Century*, 115–37. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2011.
- Cindrič, Alojz. *Študenti s Kranjske na dunajski univerzi 1848–1918*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, 2009.
- Cohen, Gary. *Education and Middle-Class Society in Imperial Austria 1848–1918*. West Lafayette: Purdue University Press, 1996.
- Cvirn, Janez. *Dunajski državni zbor in Slovenci (1848–1918)*. Celje: Zgodovinsko društvo Celje in Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2015.
- Čepič, Zdenko. »Drago Marušič, 1884–1964.« V: *Slavni slovenski pravdarji. Slovenski odvetniki v umetnosti, znanosti in politiki*. Ljubljana in Maribor: Odvetniška zbornica Slovenije in Umetniški kabinet Primož Premzl, 2018, 216, 217.

51 Ibid., 472.

52 Jure Gašparič in Mojca Šorn, »Poklicna struktura poslancev Narodne skupščine Kraljevine SHS/Jugoslavije,« *Prispevki za novejšo zgodovino* 53, št. 2 (2013): 37–47.

53 Gašparič, *Izba parlamenta*.

- Čuček, Filip. »Juro Hrašovec, 1858–1957.« V: *Slavni slovenski pravdarji. Slovenski odvetniki v umetnosti, znanosti in politiki*, 158. Ljubljana in Maribor: Odvetniška zbornica Slovenije in Umetniški kabinet Primož Premzl, 2018.
- Čuček, Filip. »Razmišljanja o demokraciji v avstrijski ustavni dobi in njeni recepciji na Slovenskem.« *Prispevki za novejšo zgodovino* 54, št. 2 (2014): 7–29.
- Erjavec, Fran. *Zgodovina katoliškega gibanja na Slovenskem*. Ljubljana: Prosvetna zveza, 1928.
- Fras, Maksimiljan. *Mariborski župan dr. Alojzij Juvan in njegov čas*. Maribor: EPOS, Društvo Gledališče Kolenc, 2013.
- Gašparič, Jure in Alenka Veber, ur. *Dr. Andrej Gosar (1887–1970)*. Celje: Celjska Mohorjeva družba, 2015.
- Gašparič, Jure in Mojca Šorn. »Poklicna struktura poslancev Narodne skupščine Kraljevine SHS / Jugoslavije.« *Prispevki za novejšo zgodovino* 53, št. 2 (2013): 37–47.
- Gašparič, Jure. »Franjo Lipold, 1885–1870.« V: *Slavni slovenski pravdarji. Slovenski odvetniki v umetnosti, znanosti in politiki*, 218, 219. Ljubljana in Maribor: Odvetniška zbornica Slovenije in Umetniški kabinet Primož Premzl, 2018.
- Gašparič, Jure. »Josip Leskovar, 1875–1965.« V: *Slavni slovenski pravdarji. Slovenski odvetniki v umetnosti, znanosti in politiki*, 184, 185. Ljubljana in Maribor: Odvetniška zbornica Slovenije in Umetniški kabinet Primož Premzl, 2018.
- Gašparič, Jure. »Josip Režek, 1883–1966.« V: *Slavni slovenski pravdarji. Slovenski odvetniki v umetnosti, znanosti in politiki*, 208, 209. Ljubljana in Maribor: Odvetniška zbornica Slovenije in Umetniški kabinet Primož Premzl, 2018.
- Gašparič, Jure. »Miha Krek, 1897–1969.« V: *Slavni slovenski pravdarji. Slovenski odvetniki v umetnosti, znanosti in politiki* 248, 249. Ljubljana in Maribor: Odvetniška zbornica Slovenije in Umetniški kabinet Primož Premzl, 2018.
- Gašparič, Jure. »Slovenska ljudska stranka in njena organizacija (1890–1941).« *Prispevki za novejšo zgodovino* 57, št. 1 (2017), 25–48.
- Gašparič, Jure. *Izza parlamenta. Zakulisje jugoslovanske skupščine 1919–1941*. Ljubljana: Modrijan, 2015.
- Gold, David. »Lawyers in Politics: An Empirical Exploration of Biographical Data on State Legislators.« *The Pacific Sociological Review* 4, No. 2, 1961, 84–86. <http://www.jstor.org/stable/1388677>.
- Jeraj, Mateja. »Dinko (Dominik) Puc.« V: *Slavni slovenski pravdarji. Slovenski odvetniki v umetnosti, znanosti in politiki*, 202, 203. Ljubljana in Maribor: Odvetniška zbornica Slovenije in Umetniški kabinet Primož Premzl, 2018.
- Jeraj, Mateja. »Juro Adlešič, 1884–1968.« V: *Slavni slovenski pravdarji. Slovenski odvetniki v umetnosti, znanosti in politiki*, 210, 211. Ljubljana in Maribor: Odvetniška zbornica Slovenije in Umetniški kabinet Primož Premzl, 2018.
- Jeraj, Mateja. »Vladimir Ravnihar, 1871–1954.« V: *Slavni slovenski pravdarji. Slovenski odvetniki v umetnosti, znanosti in politiki*, 181–83. Ljubljana in Maribor: Odvetniška zbornica Slovenije in Umetniški kabinet Primož Premzl, 2018.
- Kaser, Karl. *Handbuch der Regierungen Südosteuropas (1833–1980), II*. Graz: Institut für Geschichte der Universität Graz, 1982.
- Košir, Matevž. »Fran Novak, 1877–1944.« V: *Slavni slovenski pravdarji. Slovenski odvetniki v umetnosti, znanosti in politiki*, 192, 193. Ljubljana in Maribor: Odvetniška zbornica Slovenije in Umetniški kabinet Primož Premzl, 2018.
- Marko Natlačen (1886–1942): *v zgodovinskem dogajanju*, ur. Zdenko Čepič. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2012.
- Mergel, Thomas. *Parlamentarische Kultur in der Weimarer Republik. Politische Kommunikation, symbolische Politik und Öffentlichkeit im Reichstag*. Düsseldorf: KGParl in Droste, 2002.
- Milčinski, Fran. *Dnevnik 1914–1920*, ur. Goran Schmidt. Ljubljana: Slovenska matica, 2000.
- Perovšek, Jurij. »Idejni, družbeni in narodnopolitični nazori Ivana Tavčarja po ustanovitvi jugoslovanske demokratske stranke leta 1918.« V: *Melikov zbornik: Slovenci v zgodovini in njihovi srednjeevropski sosedje*, 885–901. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2001.

- Perovšek, Jurij. »Organizacijsko-politična slika liberalnega tabora v letih 1891–1941.« *Prispevki za novejšo zgodovino* 57, št. 1 (2017), 49–83.
- Perovšek, Jurij. *O demokraciji in jugoslovanstvu: slovenski liberalizem v kraljevini SHS/Jugoslaviji*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2013.
- Perovšek, Jurij. *Slovenska osamosvojitve v letu 1918*. Ljubljana: Modrijan, 1998.
- Pleterski, Janko. *Dr. Ivan Šušteršič 1863–1925. Pot prvaka slovenskega političnega katolicizma*. Ljubljana: ZRC SAZU, Založba ZRC, 1998.
- Podmore, David. »Lawyers and Politics.« *British Journal of Law and Society* 4, št. 2 (1977): 155–85. Pridobljeno 18. 9. 2018. <https://www.jstor.org/stable/1409673>.
- Rahten, Andrej. »Pravo in diplomacija: primer dr. Ivana Žolgerja.« V: *Challenges of Contemporary International Law and International Relations: Liber Amicorum in Honour of Ernest Petrič*, 343–59. Nova Gorica: The European Faculty of Law, 2011.
- Rahten, Andrej. *Ivan Šušteršič: der ungekrönte Herzog von Krain: die slowenische katholische Bewegung zwischen trialistischem Reformkonzept und jugoslawischer Staatsidee*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2012.
- Rahten, Andrej. *Med Kakanijo in Wilsonio: poklicne in politične preizkušnje Hansa Schwegla alias Ivana Šveгла*. Celovec, Ljubljana in Dunaj: Mohorjeva založba, 2018.
- Ravnihar, Vladimir. *Mojega življenja pot. Spomini dr. Vladimira Ravniharja*. Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete, 1997.
- Skaberne, Fran. *Slovenski advokati in javni notarji v književnosti, znanosti in politiki. Kulturnozgodovinska črtica*. Ljubljana: Društvo Pravniki, 1936.
- *Slavni slovenski pravdarji. Slovenski odvetniki v umetnosti, znanosti in politiki*. Ljubljana in Maribor: Odvetniška zbornica Slovenije in Umetniški kabinet Primož Premzl, 2018.
- *Slovenec*, 3. 10. 1902. »Advokatokracija na Štajerskem.«
- *Slovenski biografski leksikon* (<http://www.slovenska-biografija.si/>).
- Stavbar, Vlasta. *Politik Vekoslav Kukovec: politično delovanje do leta 1918*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2014.
- Stiplovšek, Miroslav. *Banski svet Dravske banovine 1930–1935. Prizadevanja banskega sveta za omilitve gospodarsko-socialne krize in razvoj prosvetno-kulturnih dejavnosti v Sloveniji ter za razširitev samoupravnih in upravnih pristojnosti banovine*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 2006.
- Stiplovšek, Miroslav. *Slovenski parlamentarizem 1927–1929. Avtonomistična prizadevanja skupščin ljubljanske in mariborske oblasti za ekonomsko-socialni in prosvetno-kulturni razvoj Slovenije ter za udejanjenje parlamentarizma*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 2000.
- Škrubej, Katja. *Ivan Žolger in Naredba*, 30. 10. 2018. <http://www.pf.uni-lj.si/media/govor.katja.skrubej.ivan.zolger.in.naredba.30.10.2018.pdf>.
- Šuklje Franjo. *Iz mojih spominov, II. del*. Ljubljana: Slovenska matica, 1995.
- *Tavčarjev zbornik*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2015.
- Vodopivec, Peter in Vasilij Melik. »Slovenski izobraženci in avstrijske šole 1848–1918.« *Zgodovinski časopis* 40, št. 3 (1986): 269–82.
- Weber, Max. »Politika kot poklic.« V: *Politika kot poklic*. Ljubljana: Krt, 1992.

Jure Gašparič

SLOVENIAN LAWYERS IN THE POLITICAL LIFE OF THE OLD AUSTRIA AND THE FIRST YUGOSLAVIA

SUMMARY

In the 19th and in the first half of the 20th century, the role of barristers and other lawyers was noticeable everywhere, including all the Western parliaments. In the British Parliament, lawyers had been rather numerous ever since the 15th century. Before 1918, they had also represented at least one third of deputies in the Berlin Reichstag, and only in the time of the Weimar Republic did their share fall below 20%, which was still relatively high.

The percentage of the Slovenian lawyers in the political life – in the Habsburg Monarchy as well as in the First Yugoslavia – was considerable as well. At this time, the total number of all the Slovenian ministers was 21, and ten of them were lawyers, mostly from the ranks of the liberals. However, of these only a single individual was a member of the government in Vienna, while all others took part in the governments of the first Yugoslav state. Apart from ministerial positions, a significant percentage of lawyers could also be found among the Members of Parliament, mayors, Ban's Councillors, etc.

The collective biography of the Slovenian lawyers who were also active politicians in this period reveals that most of them were barristers. Gradually, other profiles of lawyers would join them as well (economists, public officials), but they remained in the minority. There were, of course, no women among all these men, who mostly belonged to the two traditional ideological-political camps: the liberal and the Catholic side. Lawyers from the ranks of social democrats, other Marxists, and other political orientations were relatively rare among politicians. This is understandable, as the former two camps were politically the strongest. We can claim that the penetration of lawyers into the Slovenian political life was multifaceted and evident in all political parties.

The share of liberal and Catholic lawyers among the MPs was not significantly different, but we can nevertheless note that in Vienna as well as in Belgrade, the number of »clericalists« was higher. The ratio among the members of the governments was completely different, however. Only two lawyers among the Slovenian ministers in Belgrade were members of the Slovenian People's Party. We can conclude that the professional group of lawyers (or more concretely barristers) kept playing a decisive role among the liberals.

In terms of the quantitative share and importance of the functions that they were in charge of, lawyers undoubtedly represented one of the most prominent professional groups in politics until World War II. They shaped the society and state in many an aspect, and in terms of their political significance, only priests (particularly if we count the impact of Anton Korošec as decisive) and landowners (one of the dominant types of Slovenian politicians before World War II) could compare.